e*forum

Píše Lena Dorn

(E*forum, 07. 07. 2021)

„Jazykové krajiny nás přivádějí do prostorovosti jazyka.“ (Alastair Pennycook a Emi Otsuji: *Metrolingualism: Language in the City*, 2015, s. 148)

Kulturně-historická translatologie si opakovaně pokládá otázku, jak odpoutat analýzu překladatelských procesů od zaběhnutých národnostních perspektiv. Možná odpověď na tuto otázku zní: zaměřením se na to, co je lokální. Touto cestou se také ubírá nová publikace ***Translating in Town: Local Translation Policies During the European 19th Century*** (London: Bloomsbury, 2020) [Překládání ve městě: Lokální translační strategie v průběhu 19. Století v Evropě]. Její vydavatelé **Lieven D’hulst** a **Kaisa Koskinen** v úvodu zmiňují, že se u propojení translatologie a urbanistiky jedná o nový trend ve výzkumu.

Už Michael Cronin a Sherry Simon označili město s jeho rozmanitými veřejnými, ale i institucionálními prostorami za „překladovou oblast“ (translation zone), čímž navázali na badatelský zájem o město jako místo, kde se vytváří a etablují různé druhy kulturní diverzity. „Překvapuje nás ovšem, že jazyk, sám základní prostředek a sféra k vytváření veřejného prostoru, médium, jehož prostřednictvím probíhá veřejná diskuse, je prostě chápán jako něco samozřejmého“ (*Introduction: The city as translation zone*, 2014, s. 119). Sféry vzájemného potkávání ve městech jsou zde vztahovány k sobě navzájem. V publikaci je také odkazováno k již výše citovaným Pennycookovi a Otsuji.

D’hulst a Koskinen volí vysloveně historický přístup a věnují se tzv. dlouhému 19. století a pro něj typickým městským překladovým strategiím. Texty v knize tak často tematizují různé konstelace nacionalismu a multilingvismu. Publikace se skládá ze čtyř částí. První se zabývá překladem v hegemoniálních režimech – politikou překládání v severoitalských městech během napoleonské éry 1796–1814 (Michael Schreiber) a institucionalizací překladu ve Vídni po roce 1848 (Michaela Wolf). Druhá část se věnuje vzestupu lokálních nacionalismů – vícejazyčnosti ve Švýcarsku na příkladu Ženevy (Valérie Dullion), vývoji vlámského monolingvismu v západní Belgii (Lieven D’hulst) a nakonec příkladu města Tampere, kde se překladová praxe v 70. a 80. letech 19. století odklonila od jedné jednojazykovosti ke druhé, tedy od švédštiny k finštině (Kaisa Koskinen). Tématem třetí části publikace je tlumočení v přístavních městech a zahrnuje jak biografickou perspektivu týkající se soudních tlumočníků v irském přístavním městě Cork v letech 1860–1910 (Mary Phelan), tak i příklad Barcelony, kde oficiální španělská překladová politika pro oblast námořního obchodu v 19. století neuspěla (Albert Branchadell). Ve čtvrté části stojí v popředí

zájmu překlad ve veřejném prostoru – na jedné straně povaha zpráv o překladech v jednom slovinském časopise vycházejícím v Lublani na konci 19. století (Nike K. Pokorn), na druhé straně překladová praxe na Kypru a v Nikósii, kde v době osmanského ani britského vlivu nebylo lze zaznamenat jasnější pokusy o institucionalizaci jazykové a překladové politiky (Georgios Floros).

Zásadním momentem je institucionalizace překladových politik, zájem se upírá na jejich souvislost s jazykovou politikou. Realizuje se na mnoha úrovních: zaprvé v podobě konkrétních praktik, zadruhé na rovině hodnotových představ spojených s užíváním jazyka a zatřetí v autoritativních způsobech ovlivňování či regulativních zásazích.

V úvodu vydavatelé zdůrazňují, že překlad pojímají lokálně. Město coby místo hojných jazykových kontaktů podle nich skýtá možnost analyzovat překlad jako interakci, prostřednictvím „mikro-kosmopolitního způsobu myšlení směrem zespodu“ (s. 1). Pro vydavatele je důležité 19. století s jeho podmínkami pro nové politické uspořádání: v tomto období se z jazyků staly důležité vektory národních ideologií. Užívání jazyka se zčásti nově interpretovalo a zprvu regionální jazyky se staly jazyky národními. V knize, která navzájem konfrontuje místy velmi vzdálené a rozdílné lokální praktiky, nabývá právě toto hledisko postupně na důležitosti. Při čtení lze vytušit, jak velmi dynamické tyto překlady byly, jak politicky intenzivně se při otázkách jazykové praxe vyjednávalo. Národní přináležitost mohla být občas překryta i jinými identitami, např. náboženskou, profesní nebo identitou založenou na vztahu k městu či regionu. Používání jazyka bylo současně jakousi permanentní praxí. Jazyk zůstal nenahraditelným všednodenním prostředkem komunikace, zatímco se z něj současně stalo politikum.

K vícejazyčnosti podunajské monarchie v 19. století existuje mnoho vědecké literatury. A tak se v knize objevuje také příklad Vídně, jíž se věnuje Michaela Wolf, známá odbornice na překladovou politiku v habsburské říši. Její příspěvek, který bych zde chtěla vyzvednout, tematizuje Vídeň na sklonku existence monarchie, v níž se v této době mluvilo dvanácti jazyky. Zaměřuje se na institucionalizaci překladu v hlavním městě a metropoli Vídni. Sleduje přitom, jak bylo překládání do němčiny organizováno, a do své analýzy zahrnuje vídeňské vydavatelské domy. Zvláště se zaměřuje na překladový projekt Redaktionsbureau des Reichsgesetzblattes [Redakční kancelář říšského zákoníku], jehož členové po celá desetiletí pracovali na překladech textů zákonů z němčiny do jiných jazyků. Na závěr autorka konstatuje, že zásadními regulačními faktory u překladových procesů byly cenzura, regulace autorských práv a státní udělování licencí pro knihkupectví. Současně se v této části knihy ukazuje, že v urbanistice a translatologii hraje velkou roli téma migrace. Autorka konstatuje, že nacionalizace konfliktů rovněž uspíšila institucionalizaci překladových procesů, současně ale ve městě následkem silné migrace vznikaly zvláštní hybridní komunikační prostory.

Co tedy spojuje Vídeň s Tampere, Janovem, Corkem či jinými městy, která se vyznačují velmi odlišnou rozlohou, polohou a politikou? V čem naopak tkví rozdíly mezi nimi? Na

tuto otázku se zde odpovídá důsledně ve vztahu k překladům, je totiž jasné: překládá se všude. A to je právě poutavé na přístupu autorů této knihy, neboť ve zmíněných městech a na zmíněných místech byl překlad chápán a praktikován různě, vycházel vždy z odlišných podmínek. Vídeň a Janov spojuje fakt, že to byla města, v nichž musel být překlad organizován zákonnými úpravami a státními regulemi – v Janově se mluvilo italsky, zatímco oficiálním správním jazykem ve zkoumaném období byla francouzština. Michael Schreiber v tomto ohledu hovoří o performativním překladu na rozdíl od překladu informativního (s. 22). Přitom ale jedno z měst bylo politickým centrem rakouské monarchie, druhé z nich se nacházelo na jednom z jejích okrajů, čímž také vznikaly překladové rozdíly. V Corku překladatelská praxe zase souvisela s velkým počtem cestujících obchodníků a námořníků, přičemž domorodé obyvatelstvo nebylo ve velké míře vícejazyčné. Dokumentované institucionální překládání se zde proto odehrávalo v první řadě v rámci soudních procesů. Na příběhu Nikósie (Kypr) se ukazuje, že zde sice byl praktikován široký a málo regulovaný multilingvismus, translacionalita nebo městský „metrolingvismus“ (s. 219), což ovšem nezabránilo pozdějšímu rozšíření silného nacionalismu.

Pro translatologii a urbanistiku tak zřejmě lze identifikovat společné oblasti, které se za jistých situací opakovaně objevují a u nichž může širší srovnávací výzkum začít, např. oficiální a neoficiální překlad zákonů a nařízení, překladatelská praxe při migraci, obchod, lokální tisk, další soukromě organizované vydavatelské orgány či soudní tlumočení.

A tak před námi zase jednou stojí otázka, „jestli byl překlad schopen podpořit užší interakci mezi členy místních komunit, nebo naopak je-li třeba považovat oficiální bilingvismus za jeden z možných důvodů jejich dalšího vzdalování“ (Lieven D’hulst a Kaisa Koskinen, s. 16). Je velmi pravděpodobné, že budou následovat další studie z oblasti dějin překladu, které se budou ubírat dále tímto směrem a způsobí tak, že téma překladu, které se stále zdá jaksi neviditelné, bude i se svými implikacemi snad mnohem viditelnější.

Přeložil Lukáš Motyčka

Lieven D’hulst a Kaisa Koskinen: *Translating in Town: Local Translation Policies During the European 19th Century.* London: Bloomsbury, 2020, 237 s.

www.ipsl.cz